

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

© Голуб Р., 2013

Використовуючи методи порівняння, систематизації, узагальнення, групування і системного підходу розвинено систематизацію принципів формування систем фінансової безпеки суб'єктів господарювання. При цьому виокремлено принципи: інтегрування, адаптивності, гласності, комплексності, відповідальності, компетентності, наукової обґрунтованості, інформаційної доступності, достовірності інформаційного забезпечення, цілеспрямованості, своєчасності, часової обмеженості. Надано змістовну характеристику кожному із таких принципів. Обґрунтовано фрагментарність поглядів теоретиків і практиків на цю проблему. Зазначено на важливість дотримання кожного із таких принципів під час формування систем фінансової безпеки суб'єктів господарської діяльності різних секторів економіки. Висвітлено умови застосування цих принципів, а також вказано на негативні наслідки їхнього недотримання суб'єктами. Також виокремлено принципи формування показників у межах систем фінансової безпеки суб'єктів господарської діяльності.

Ключові слова: принцип, система, фінансова безпека, формування, суб'єкти господарювання.

R. Golub

Lviv Institute of Banking the University of Banking
of the National Bank of Ukraine

PRINCIPLES OF FORMING OF SYSTEMS OF FINANCIAL SAFETY OF SUBJECTS OF MENAGE

© Golub R., 2013

In the article with the use of methods of comparison, systematization, generalization, grouping and approach of the systems, systematization of principles of forming of the systems of financial safety of subjects of manage purchased subsequent development. Principles are thus selected: integration, adaptiveness, publicity, complexity, responsibility, competence, scientific validity, informative availability, authenticity of the informative providing, purposefulness, timeliness, sentinel narrow-mindedness. Rich in content description is given to each of such principles. Grounded fragmentariness of looks of theorists and practical workers on this problem. It is indicated on importance of observance each of such principles during forming of the systems of financial safety of subjects of economic activity of different sectors of economy. The terms of application of these principles are reflected, and also it is indicated on the negative consequences of their failure to observe subjects. Principles of forming of indexes are also selected within the limits of the systems of financial safety of subjects of economic activity.

Key words: principle, system, financial safety, forming, subjects of manage.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. У ринкових умовах господарювання суб'єкти господарської діяльності задля забезпечення

стабільного функціонування і здобуття стійких конкурентних переваг зміщують акценти насамперед на формування і досягнення довгострокових цілей свого розвитку. Така їхня стратегічна переорієнтація матиме успіх за умови існування дієвої системи фінансової безпеки, яка, як відомо, пов'язана із ефективним управлінням усіма фінансовими потоками: як внутрішніми, так і зовнішніми. Особливо актуальним це завдання є в умовах кризових явищ, що охоплюють сьогодні чимало національних економік, а також в умовах щораз більшої динамічності зовнішнього середовища. Одним із перших кроків на шляху забезпечення фінансової безпеки підприємств є побудова її системи, яка повинна здійснюватися на основі певних принципів. Своєю чергою, із урахуванням таких принципів суб'єкти забезпечення фінансової безпеки формуватимуть свої цілі, обиратимуть відповідні технології, методи, методики, бізнес-індикатори, встановлюватимуть різні критерії тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми, та визначення завдань, що не вирішені. Узагальнення теоретичного та практичного досвіду дозволяє стверджувати про чималий інтерес науковців до проблем забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання. У цій сфері відомими є результати досліджень І. Алексєєва, О. Барановського, І. Бінько, Н. Бударіної, О. Василика, І. Васьковича, Б. Губського, В. Грушко, В. Домбровського, І. Д'яконової, А. Єпіханова, А. Китманова, Т. Кубах, О. Кузьміна, С. Кульпінського, О. Пластуна, А. Сухорукова, С. Ткаленко, В. Шлемко, Н. Яценка та багатьох інших. Науковці зокрема розглянули сутність поняття фінансової безпеки, розкрили її структуру, виокремили основні об'єкти її захисту, висвітлили проблеми і механізми її забезпечення, а також методологію оцінювання тощо. Попри це, огляд й узагальнення літературних джерел дає змогу зробити висновок про те, що низку завдань за цією тематикою досі не вирішено. Одним із першочергових із них є завдання виокремлення, систематизації та надання змістовної характеристики принципам формування систем фінансової безпеки суб'єктів господарської діяльності, тобто вихідним засадам та положенням, які слід враховувати під час побудови такої системи.

Цілі статті. Відповідно до поставленої проблеми у статті слід виокремити, систематизувати і надати змістовну характеристику принципам формування систем фінансової безпеки суб'єктів господарської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, принципи формування різноманітних систем займають важливе місце серед їхніх елементів. Дотримання цих принципів дає змогу належно планувати та організувати весь комплекс відповідних робіт, а також забезпечити перелік норм і нормативів під час контролювання процесу формування цих систем. Як наслідок, можна очікувати побудови дієвої системи фінансової безпеки, яка виконуватиме покладені на неї функції.

Слід зауважити, що у літературі поняття “принцип” розглядається з кількох точок зору: як “основне, базове положення певної теорії, вчення, науки, світогляду, політичної організації; ключова ідея, основне правило діяльності; внутрішнє переконання людини, яке визначає її ставлення до життя, норми поведінки та діяльності; основа будови чого-небудь; усталені, загальноприйняті, поширені правила господарських дій та властивості економічних процесів” [3, с. 226]. Враховуючи результати досліджень О. Мельник [9; 10], під принципами формування систем фінансової безпеки суб'єктів господарської діяльності слід розуміти базові концептуальні положення щодо обов'язкових характеристик, правил здійснення, перебігу, властивостей та призначення таких систем, дотримання яких дає змогу забезпечити якість й ефективність цього процесу формування.

Вивчення теорії і практики дає змогу стверджувати про фрагментарність поглядів на проблему виокремлення принципів формування систем фінансової безпеки суб'єктів господарської діяльності. Відтак, прикладне значення має вивчення існуючих принципів, які обґрунтовані науковцями під час формування систем діагностики, моніторингу, фінансової стійкості, бюджетування, економічної стійкості, реалізації інноваційних програм тощо з метою виявлення можливості їхнього використання під час формування систем фінансової безпеки [1; 2; 5; 14].

Насамперед слід звернути увагу на доцільність виокремлення принципу інтегрування під час формування систем фінансової безпеки суб'єктів господарської діяльності. Згідно із ним зокрема “конструюється модель інтегрованої оцінки і вибирається часткова система показників” [6, с. 39]. За позицією Я. Соколова, цей принцип передбачає також поєднання різноманітної за своєю сутністю інформації і формування на її основі абсолютно нової, яка дасть відповідь на поставлені для неї завдання [8]. Отже, враховуючи цей принцип під час побудови систем фінансової безпеки суб'єктів господарської діяльності, слід враховувати різноманітну інформацію за сутністю, змістом, джерелом походження, спрямуванням тощо та її інтегрування (тобто поєднання) для одержання необхідних висновків і розв'язання відповідних завдань управлінської діяльності.

Не менш важливим завданням є дотримання під час формування систем фінансової безпеки суб'єктів господарської діяльності принципу адаптивності, який вказує на необхідність своєчасного коригування вхідної інформації, що пов'язано із динамічністю середовища. Зрозуміло, що кожен елемент систем фінансової безпеки перебуває під впливом не статичних, а динамічних чинників середовища функціонування, відтак важливість моніторингу їхнього впливу є беззаперечною.

Дотримання принципу гласності під час формування систем фінансової безпеки суб'єктів господарської діяльності дає змогу залучити до цього процесу різних фахівців для уточнення необхідної інформації, встановлення критеріїв й обмежень, цілей та завдань тощо. Окрім того, цей принцип акцентує також увагу на важливості доведення усіх істотних аспектів функціонування цієї системи до кожного зацікавленого суб'єкта (менеджерів різних рівнів управління, власників, працівників керованої підсистеми тощо). Результатом дотримання цього принципу є ліквідація т.з. “вузьких” місць під час формування систем фінансової безпеки суб'єктів господарської діяльності та оперативність у доведенні її положень різним суб'єктам.

Важливим під час формування систем фінансової безпеки суб'єктів господарської діяльності є дотримання принципу комплексності. В його основі – багатоаспектність такого формування і необхідність врахування цього без нехтування жодного елемента. Завдяки цьому можна буде уникнути однобічних висновків, неузгодженості, перевитрат тощо.

Дотримання принципу відповідальності під час формування систем фінансової безпеки організацій дає змогу закріпити комплекс відповідних робіт під час здійснення цього процесу між різними його учасниками для виконання усіх поставлених завдань. Отже, необхідно чітко встановлювати функції, завдання, повноваження та відповідальність кожного із учасників. Окрім того, принцип відповідальності акцентує увагу на необхідності дотримання кожним відповідальним суб'єктом будь-якого із виокремлених принципів формування систем фінансової безпеки без нехтування жодного.

Певним чином пов'язаний із принципом відповідальності принцип компетентності, який вказує на важливість відповідного рівня вмінь, знань та навичок від суб'єктів формування систем фінансової безпеки організацій. Вони зокрема повинні володіти технологією цього процесу, знати усі його особливості, проблеми, особливості перебігу кожного етапу тощо. Причому такі знання повинні завжди актуалізуватися.

Формувати систему фінансової безпеки суб'єктів підприємницької діяльності необхідно за принципом економічності, який вказує на важливість оптимізування витрат, пов'язаних із реалізацією цього процесу. Забезпечити таке оптимізування можна, економлячи ресурси, усуваючи неістотну інформацію, а також ефективно організовуючи усі необхідні роботи.

Слід наголосити на важливості дотримання також принципу наукової обґрунтованості, що акцентує увагу на необхідності застосування найновіших досягнень теорії і практики під час формування систем фінансової безпеки суб'єктів підприємницької діяльності, зокрема методичних положень, методик, методів накопичення й опрацювання інформації, програмного забезпечення тощо.

Принципи інформаційної доступності та достовірності інформаційного забезпечення акцентують увагу на інформаційній складовій формування систем фінансової безпеки суб'єктів підприємницької діяльності. Слід використовувати достовірну несуперечливу інформацію, яка є доступною. Тільки тоді можна одержати очікуваний результат. Використання ж суперечливої, малообґрунтованої та недостовірної інформації може призвести до відповідних “викривлених” результатів.

Система фінансової безпеки суб'єктів підприємницької діяльності повинна також формуватися за принципом цілеспрямованості, який вказує на важливість адресності й конкретності цього процесу, що має здійснюватися для досягнення встановлених на його початку цілей. У літературі вказано, що принцип цілеспрямованості може бути пов'язаний також із формулюванням гіпотез [4, с. 145], які необхідно або спростувати, або підтвердити. Це можливо зокрема і під час формування систем фінансової безпеки (наприклад, формулювання гіпотез про той чи інший рівень фінансового ризику, вплив певного чинника, значимість проблеми, причини погіршення фінансової дисципліни, стан фінансової інфраструктури, рівень фінансової незалежності тощо).

Окрім того, система фінансової безпеки суб'єктів господарювання має будуватися за принципами своєчасності й часової обмеженості, тобто тоді, коли встановлених цілей можна досягти і у встановлений термін надати усім зацікавленим суб'єктам усю необхідну інформацію. Якщо ж цього не забезпечити, зроблена робота і витрачені ресурси (інформаційні, фінансові, матеріальні, технічні, людські тощо) не призведуть до бажаних та необхідних результатів.

Важливо під час формування систем фінансової безпеки суб'єктів підприємницької діяльності дотримуватися принципу логічності, згідно з яким слід враховувати етапність, логічну послідовність та взаємозалежність усіх необхідних процедур формування. В іншому ж випадку робота здійснюватиметься хаотично, що може призвести до нерационального витрачання ресурсів й незабезпечення оптимальності витрат під час цього процесу.

В аналізованому контексті слід також звернути увагу на необхідність виокремлення принципів формування показників у межах систем фінансової безпеки суб'єктів господарської діяльності. Багато в чому такі принципи подібні до зазначених принципів, однак теж мають свої особливості. Насамперед варто наголосити на важливості врахування принципу Парето, згідно з яким “на появу складної події вирішальний вплив має незначне число чинників” (принцип 20/80) [12, с. 132]. Тобто цей принцип “апелює” до вибору обмеженої кількості показників, які б максимально охопили увесь спектр впливу чинників на формування систем фінансової безпеки суб'єктів господарської діяльності. Як зауважує Д. Хомутський [13, с. 132], наслідком використання значної кількості показників у різних системах є “понесення значних витрат робочого часу для збирання інформації та розрахунку величин, які є незручними для тлумачення”.

Низка важливих принципів формування показників у межах систем фінансової безпеки суб'єктів господарської діяльності виокремлена у праці Н. Меркулова [11, с. 132], зокрема: повнота, достовірність (наукова обґрунтованість), порівняльність, стійкість, комплексність, інтегрування та динамічність. Своєю чергою, В. Ковальов акцентує увагу на важливості логічної побудови будь-якої системи показників із чітким виокремленням місця кожного із них у цій системі [7, с. 179].

Висновки та перспективи подальших розвідок за проблемою. Виокремлення, систематизація й надання змістовної характеристики основних принципів формування систем фінансової безпеки суб'єктів господарської діяльності (інтегрування, адаптивність, гласність, комплексність, відповідальність, компетентність, наукова обґрунтованість, інформаційна доступність, достовірність інформаційного забезпечення, цілеспрямованість, своєчасність, часова обмеженість) вказують на важливість проведеного дослідження. Теоретико-прикладну цінність мають також виокремлені принципи формування показників у межах систем фінансової безпеки суб'єктів господарської діяльності.

Перспективи подальших розвідок за проблемою повинні полягати у виокремлення часткових принципів формування систем фінансової безпеки суб'єктів господарювання.

1. Бакулов О.О. *Управління економічною стійкістю торговельного підприємства: концептуальний підхід [Електронний ресурс] / О.О. Бакулов, О.В. Сергєєва. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Vdnuet/econ/2009_3/18.pdf*. 2. Бала О.І. *Економічне оцінювання та розвиток корпоративної культури машинобудівних підприємств: дисертація на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 “Економіка та управління підприємствами” / О.І. Бала. – Львів, 2008. – 176 с.* 3. *Економіка и информация: экономика*

информации и информация в экономике: энциклопедический словарь / [авт. Мельник Л.Г.]. – Сумы: ИТД “Университетская книга”, 2005. – 384 с. 4. Жежуха В.Й. Оцінювання інноваційності технологічних процесів машинобудівних підприємств: [дисертація на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 “Економіка та управління підприємствами”] / В.Й. Жежуха. – Львів, 2010. – 234 с. 5. Каплан Роберт С. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию / Роберт С. Каплан, Дэвид П. Нортон; [пер. с англ.]. – М.: ЗАО “Олимп-Бизнес”, 2003. – 304 с. 6. Костирко Л.А. Диагностика потенциалу фінансово-економічної стійкості підприємства: Монографія. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Харків: Фактор, 2008. – 336 с. 7. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры: [навч. посібн.] / В.В. Ковалев. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 560 с. 8. Леденев Е.Е. BSC и EVA – конкуренты или союзники? [Електронний ресурс] / Е.Е. Леденев. – Режим доступу: <http://www.balancedscorecard.ru/bsc659.htm>. 9. Мельник О.Г. Диагностика діяльності машинобудівного підприємства на засадах системи економічних індикаторів: [монографія] / О.Г. Мельник. – Львів: Видавництво ДП “Видавничий дім” “Укрпол”, 2009. – 188 с. 10. Мельник О.Г. Системи діагностики діяльності машинобудівних підприємств: полікритеріальна концепція та інструментарій: [монографія] / О.Г. Мельник. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2010. – 344 с. 11. Меркулов Н.Н. Научно-технологическая деятельность: инновационный аспект: [монография] / Научн. ред В.И. Захарченко. – Одесса: Астропринт, 2007. – 120 с. 12. Тимощук М.Р. Планування соціально-економічного розвитку підприємств: [монографія] / М.Р. Тимощук, О.Є. Кузьмін, Р.В. Фецуур, Р.В. Шуляр, Н.Ю. Подольчак, І.Б. Олексів. – К.: УБС НБУ, 2007. – 449 с. 13. Хомутский Д. Как измерить инновации? [Електронний ресурс] / Д. Хомутский. – Режим доступу: http://www.iteam.ru/publications/strategy/section_27/article_3330. 14. Шатковська-Шморгай В.Б. Принципи формування та місце моніторингу в стратегії управління валютним ризиком в банках [Електронний ресурс] / В.Б. Шатковська-Шморгай. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Eir/2008_4/119-123.pdf.